

FRAMTIDENS SKOLEANLEGG I NORDLAND

Revidert rapport 2012

Sammendrag og anbefalinger

Innledning

I fylkestingssak 69-2003 ble det på grunnlag av prosjektrapporten 'Framtidas skoleanlegg i Nordland' anerkjent at '...endringer i pedagogisk praksis og bebudede endringer når det gjelder arbeidstidsordningen, klasseorganiseringen m.v, vil kunne ha betydelige konsekvenser for det fysiske læringsmiljøet'. Samtidig så man at endringer i pedagogisk praksis har konsekvenser for det fysiske læringsmiljøet ved alle skolene i fylket.

Det ble videre vedtatt at resultatene fra prosjektet 'Framtidas skoleanlegg i Nordland' skulle danne grunnlag for innspill til aktuelle byggeprosjekter..

Prosjektrapporten 'Framtidas skoleanlegg ble vedtatt i 2003. Siden den gang har Kunnskapsløftet for alvor blitt implementert i de videregående skolene. Ny pedagogisk praksis, IKT-basert læringsarbeid og endringer i lovverk og forskrift, har gjort det nødvendig å med en gjennomgang av prosjektrapporten for å kunne tilpasse framtidas skoleanlegg til nasjonale og fylkeskommunale skolepolitiske føringer slik disse framstår i 2011.

Rapportens funksjon er å være et grunnlagsdokument for Utdanningsavdelingens bestillinger av nybygg og ombygginger, og for de som skal prosjektere og utforme skoleanleggene.

I mai 2011 begynte derfor arbeidet med å tilpasse 'Framtidas skoleanlegg i Nordland' slik at bygningene bedre gjenspeiler nåtidens og framtidens krav. Arbeidet ble ledet av utdanningsavdelingen.

I gruppa satt

Miriam Engelskjøn, rådgiver og prosjektleder for skolebygg, Utdanningsavdelingen

Kjell-Arne Engelsø, Seniorrådgiver i Utdanningsavdelingen

Erlend Langstrand fra Utdanningsforbundet

Søren Fr. Voie, Rektor ved Vest-Lofoten videregående skole

Hovedkonklusjoner i den reviderte rapporten

Skoler er per definisjon signalbygg. Skolebygninger, mer enn noen andre offentlige bygg, skaper minner hos alle de som har vært innom. Hvilke minner som fester seg hos framtidige elever i framtidens skolebygg i Nordland vil i stor grad være avhengig av både opplæringen og utformingen av skoleanlegget fordi form og innhold utgjør et hele.

Byggene må ikke være avhengige av skiftende pedagogiske strømninger. Man må derfor ta utgangspunkt i de grunnleggende prinsippene for opplæring, og ut i fra disse utarbeide noen føringer som man ser for seg vil være gjeldene de neste tiårene.

Man må legge til rette for utvikling av læringsorienterte kulturer blant brukerne – både de som har skolen som arbeidsplass og øvrige brukere i lokalmiljøet. Målet for framtidas skoleanlegg i Nordland bør derfor være å skape signalbygg som genererer positive læringsarenaer for mange generasjoner av Nordlands befolkning.

I den reviderte rapporten har vi i stor grad holdt oss til versjonen fra 2003, vi har imidlertid endret og presisert noe. Endringer i Opplæringsloven vil nødvendigvis føre til endringer i areal. Behovet for grupperom og samtalerom er større enn før på grunn av de forskriftsfestede elev-, foreldre-, og fagsamtalene man er pålagt å ha, men også for å sette skolene i stand til å drive differensiert og variert undervisning. Læringsarealene må utformes uavhengig av metode, men etter noen grunnprinsipper: Læreren skal kunne ha mulighet til samle en hel klasse, skal ha rom til å dele elevene opp i grupper, skal ha rom til å samle flere klasser samtidig og skal ha rom for å gi elevene muntlig individuell tilbakemelding. Utearealene skal også kunne brukes til pedagogisk virksomhet.

Tanken om åpne forum for læring er dempet ned til fordel for sosiale soner fordi vi ser at denne type store åpne læringsarealer ikke gagner alle elevgrupper. De er heller ikke så arealeffektive som man skulle ønske fordi de ikke blir brukt etter intensjonen. Skoler som ønsker en løsning med forum, må på den annen side kunne få tegnet slike arealer inn.

Skolene oppfordres til samarbeid med bedrifter og organisasjoner for å sikre elevene best mulig læring. Slik blir skolene i Nordland regionale utviklingsaktører. Den reviderte Framtidas skoleanlegg i Nordland legger opp til dette gjennom vurderingen av skolenes arealbehov fordi man tenker at Voksenopplæring, studiesenter og karrieresenter med tilhørende tjenester bør samlokaliseres i skolen i den grad det er hensiktsmessig.

Skolene i Nordland skal være universelt utformet.

Skolene i Nordland skal være arealeffektive, og bygges med utgangspunkt i FEF-arealmodell

1.0 Skolepolitiske føringer og signaler nasjonalt

Prinsipper for opplæringen sammenfatter og utdyper bestemmelsene i opplæringsloven, forskriften til opplæringsloven og læreplanverket for opplæringen. Prinsippene tydeliggjør skoleeiers ansvar for å sikre at opplæringen samsvarer med lov og forskrift. Skolens fysiske utforming bør legges til rette for at prinsippene for opplæringen får gode vekstforhold.

Prinsippene for opplæring sammenfattes i Læringsplakaten:

Skolen og lærebedriften skal

Gi alle elever og lærlinger/lærekandidater like muligheter til å utvikle sine evner og talenter individuelt og i samarbeid med andre (Oppl.l.§ 1-2 og kap.5, og læreplanens generelle del).

Stimulere elevenes og lærekandidatenes lærelyst, utholdenhet og nysgjerrighet (Oppl.l.§ 1-2, og læreplanverkets generelle del)

Stimulere elevene og lærlingene/lærekandidatene til å utvikle egne læringsstrategier og evne til kritisk tenkning (Oppl.l.§ 1-2 og kap.5, og læreplanens generelle del)

Stimulere elevene og lærlingene/lærekandidatene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståelse og demokratiske deltakelse (Oppl.l.§ 1-2, og læreplanverkets generelle del).

Legge til rette for elevmedvirkning og for at elevene og lærlingene/lærekandidatene kan foreta bevisste verdivalg og valg av utdanning og fremtidig arbeid (Oppl.l. § 1-2, forskrift kap. 22, og læreplanverkets generelle del).

Fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmetoder (Oppl.l.§1-2, og kap. 5, og læreplanverkets generelle del).

Stimulere, bruke og videreutvikle den enkelte lærers kompetanse (Oppl.l. kap 10)

Bidra til at lærer og instruktører fremstår som tydelige ledere og som forbilder for barn og unge (læreplanverkets generelle del).

Sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmer helse, trivsel og læring (Oppl.l. kap 9a).

Legge til rette for samarbeid med hjemmet og sikre foreldre/foresattes medansvar i skolen (Oppl.l.§ 1-2 og forskrift § 3-2)

Legge til rette for at lokalsamfunnet blir involvert i opplæringen på en meningsfylt måte

1.1 Dimensjonering av skolebygg – FEF sine dimensjoneringsnormer

Fylkeskommunalt eiendomsforum (FEF) opprettet i 2009/10 en gruppe bestående av representanter fra eiendoms- og utdanningsavdelinger i flere av landets fylkeskommuner som skulle utarbeide en arealmodell med dimensjoneringsnormer for framtidige skolebygg i Norge. Denne modellen – FEF arealmodell – skal ligge til grunn for dimensjoneringen av alle nye skoleanlegg i flertallet av landets fylker. Arealmodellen inkluderer normtall for arealberegning for alle programområdene som tilbys i den nasjonale tilbudsstrukturen samt spesifikke arealnormer for tilhørende programfag og fellesarealer. FEF-arealmodell gir et totalareal for nye skolebygg som er basert på den lokale tilbudsstrukturen. Totalarealet er å regne som et minstekrav. Fordi modellen gir oss arealtallene på hvert enkelt programfag sine arealbehov, er det FEF- arealmodell som legges til grunn når areal- og funksjonsprogrammene til fylkeskommunenes nye skoleanlegg utarbeides.

FEF-arealmodell har lagt opp til en mest mulig optimal arealutnyttelse og arealaffektivitet. Fordi FEF-arealmodell inneholder dimensjoneringsnormer for nye skolebygg som skal brukes av mange fylkeskommuner, sikrer man at framtidens skoleanlegg i Nordland dimensjoneres i tråd med en nasjonal standard.

Gjennom den arealmodellen som brukes søker vi å få kvalitetskvadratmetre som gir optimale læringsmiljø. Samtidig er det viktig at brukerne av bygget blir hørt. Når det gjelder brukererfaring, er det avgjørende at så vel elever som lærere opplever at den kunnskap de sitter inne med, blir tatt på alvor i byggeprosessen. Skolens egenart, samfunnets prioriteringer og skolepolitiske føringer skal gjenspeile seg i skolebygginvesteringene. Der skal også skolens samfunnsansvar være tydelig.

Det er utdanningsavdelingen som, med utgangspunkt i FEF-arealmodell, bestiller og utformer kravspesifikasjoner på skolebyggenes areal, mens eiendomsseksjonen finner løsninger og utfører.

2.0 Skolebygg som læringsarena

Prinsippene for Opplæringen beskriver målene for skolens virksomhet og stiller dermed krav til arenaene hvor disse skal innfris. Framtidas skole skal tilføre holdninger, kunnskaper og ferdigheter som trengs i et samfunn som endres raskt. Elevene skal øve opp evnen til å ta riktige valg og til å ta ansvar. De formene for kompetanse som vi finner beskrevet i læreplaner, har konsekvenser for arbeidsmåter og rombehov i framtidens skoleanlegg.

Framtidens skolebygg vil måtte ha sin forankring i lov og læreplanverk, samt tilhørende forskrifter. Dessuten er det knyttet til:

- Eksisterende brukererfaring
- Politiske beslutninger og signaler
- Hensyn til pedagogisk forskning på området tjenlig skolearkitektur
- Økonomisk realisme
- Vår evne til framskriving inn i en ukjent framtid

Skolebyggets funksjoner skal i tillegg være:

- En læringsarena og kunnskapsbedrift
- Et sted for omsorg
- Et kulturhus for mangfoldig aktivitet blant familier og andre frivillige aktører i nærmiljøet
- Et ressurssenter for kunnskapsaktører i opplæringssystemet
- En base for kunnskapsbasert regional utvikling
- Idrettsarena
- Utomhusarena som også kan være bruksområde for lokalmiljøet

Skolebygget som læringsarena er et arbeidssted tilpasset møtet mellom elever og lærere, elevens læringsarbeid og lærerens forberedelses- og etterarbeid. I dagens skole er det lagt stor vekt på samarbeid: Lærersamarbeid, elevsamarbeid og samarbeid mellom elev og lærer, og på veilederrollen.

Krav til fleksibilitet og forandring gjør det nødvendig å planlegge skolebygg for ulike måter å organisere opplæringen på. Samtidig skal bygget også ivareta mer konstante menneskelige behov for ro, skjerming, forutsigbarhet og oversikt. Fordi skolebygg gjerne overlever både lover og læreplaner og pedagogiske moteretninger, må de planlegges både med sikte på forandring og stabilitet.

Både erfaringsbaserte og forskningsbaserte undersøkelser viser at de åpne romløsningene er i ferd med å lukkes. Løsninger som forum og baser har i stor grad måttet vike for samtalerom og grupperom der elevene får systematisk tilbakemelding på læringsarbeidet sitt. Klassen er gjeninnført som begrep, og betegnelsen basisgruppe er tonet ned. Den økte fokuseringen på tilrettelagt opplæring for den enkelte tilsier at jobbing i små grupper har overtatt for 'stordriftsmodellen' som forum kan innebære. Det er allikevel viktig at man åpner for at større grupper kan møtes i læringssammenheng. Auditorium og bibliotek kan legge til rette for læringsarbeid på tvers av faggrensene, og grupper. Den fleksibiliteten og variasjonen i læringsarbeidet som de forskjellige læringsstrategiene fordrer vil være en viktig ingrediens i elevenes læringsarbeid.

Opplæringen skal tilpasses den enkelte i mye større grad enn tidligere, og dette må være fysisk mulig. Dermed blir skolebyggets mulighet til "å utvide alles evner til erkjennelse og opplevelse, til innlevelse, utfoldelse og deltakelse", slik den Generelle læreplanen sier, enda viktigere.

Et skolebyggs kvalitet avgjøres først og fremst ved i hvilken grad det fremmer læring og lærelyst hos alle elever, og om det er i stand til å betjene elevenes, lærernes og andre tilsattes målrettede arbeid med å realisere målene i lov og læreplanverk.

Høy kvalitet har en når det er skapt overensstemmelse mellom prinsippene i opplæringa, læreplanmål, fysisk tilrettelegging, organisering og lokal/regional utvikling. Skoleanleggene må inspirere til innovasjon, entreprenørskap og økt motivasjon til læring.

2.2 Fylkeskommunale føringer

De overordna målene for videregående opplæring i Nordland er;

1. Alle skoler skal bidra til å bedre gjennomføringen og redusere frafall (...)
2. Det faglige nivået hos elever i Nordland skal være minst like bra som landsgjennomsnittet.

Delmålene omhandler:

- ✓ **Kvalitet**; elevmedvirkning og sikring av lærerens profesjonelle handlingsrom
- ✓ **Vurdering**; kvalitetsikring av elevvurderingen, og skolebasert vurdering
- ✓ **Utvidet læringsarena**; skolene skal inngå forpliktende samarbeidsavtaler med lokale/regionale aktører, praksisnær opplæring og helhetlig yrkesveiledning

Det er grunn til å tro at målene for videregående opplæring i Nordland vil holde seg stabile, om enn framstå i en litt annen ordlyd, også i framtiden.

Fylkeskommunen ønsker en opplæringsstruktur som opprettholder et desentralisert bosettingsmønster og bidrar til at ungdommen kan bo på hjemstedet lengst mulig. Nordland fylkeskommune driver flere tiltak basert på nettbasert opplæring; LOSA (Lokal Opplæring i Samarbeid med Arbeidslivet), og TF-nett. LOSA gir et fullverdig opplæringstilbud på Vg1 nivå. Opplæringen er en kombinasjon av nettstøttet opplæring og opplæring i bedrift.

TF – nett er et samarbeid mellom Nordland og Nord-Trøndelag fylkeskommune som tilbyr fullstendig fagskoleutdanning innen "Elektro med fordypning elkraft". I tillegg har vi Den Åpne Skolen, der teorien gis som nettundervisning, og hvor elevene utplasseres i bedrift for å skaffe praksis i programfag. Satsningsområdet 'Den Åpne Skole' må ses i sammenheng med vedtak i fylkestinget i 2005, 2007 og 2011 som blant annet omhandler den videregående skole sin rolle som regional utviklingsaktør. Man ser for seg en god kobling mellom videregående skole og nettstøttede opplæringstilbud, og mellom videregående skole og studiesentre, studieverksted samt karrieresentre og næringshager.

Opplærings og ressursentrene (OPUS) er integrerte enheter i de videregående skolene. I FT-Sak 125-2005 står det: "Økt sambruk og ressursentervirksomhet vil være avgjørende (for de

videregående skolene) i rollen som regional utviklingsaktør. Dette vil kunne ha stor betydning for hvordan skolebygg utformes(...)'.

Myndighetene ønsker en struktur som bidrar til færre omvalg og god gjennomstrømming. Dette gjenspeiles i det fylkeskommunale prosjektet 'En bedre skole for elevene våre'. Det er sannsynlig at de tiltakene i prosjektet 'En bedre skole for elevene våre' som har vært virkningsfulle vil bli ført videre i en eller annen form.

Regionene i Nordland har behov for en videregående opplæring med et bredt spekter av tilbud innenfor yrkesfag. Det vil gi unge nordlendinger valgmuligheter samtidig som næringslivet får en balansert rekruttering. Å få dette til fordrer samarbeidsprosjekter mellom skole og bedrift.

Gjennom å tilby Tekniske Allmenne Fag (TAF) til elevene, et fireårig løp som innebærer vekslning mellom opplæring i skole og bedrift, vil man praksisrette opplæringen ytterligere. Samtidig som økt praksisretting er ønskelig, er næringslivet i Nordland preget av små og mellomstore bedrifter. Få bedrifter vil kunne ta på seg all opplæring i henhold til opplæringslov og læreplanverk. Skolene må derfor fortsatt være de som ivaretar yrkesopplæringen, i samspill med bedrifter om praksis og spesialisering.

Opplæringskontorene ønsker å bruke skolens lokaler/verksteder i større grad enn før gjennom for eksempel konsept som Lærlingens Hus, og ved fagprøver og kurs for næringene. Blakstadmodellen for byggfag, der elevene bygger passivhusmoduler på skolens verksteder, er en del av stadig mer praksisrettet opplæring i skolen.

2.3 Innovasjon og entreprenørskap

Arbeidslivet etterspør ikke bare fagkompetanse, de ønsker også personer som er fleksible, kreative, nytenkende, initiativrike, selvstendige, gode til å samarbeide og kommunisere og til å arbeide målrettet.

En måte å imøtekomme disse ønskene på, er gjennom entreprenørskap som arbeidsform.

Det er et fylkeskommunalt mål at man i større grad skal utvikle en kultur for entreprenørskap i skolene. Eleven skal få styrket de personlige egenskapene og holdningene sine på en slik måte at de utvikler evnen til nytenkning og samarbeid. Det entreprenørielle som arbeidsform er en nasjonal satsning som kan føre til at elevene blir inspirert til økt innsats og kreativitet. Forholdene må legges til rette for ungdomsbedrifter, innovasjon og entreprenørskap som kan resultere i nyskaping og utvikling, og som gjennom kreativitet, samarbeidsevne og ansvarsbevissthet skal skape lyst til selv å etablere egen bedrift. Slike ferdigheter fordrer kyndig veiledning fra lærer og/eller representanter for næringsliv.

Framtidens skolebygg bør tilrettelegges for etablering av elevbedrifter. Skolebygg skal ha mulighet for å kunne fungere som tilholdssted i en etableringsfase for nye produkter og bedriftsideer.

Innovasjon og entreprenøriell metode kan knyttes til Nordland fylkes realfaglige satsning.

2.4 Sjekkpunkter i byggeprosessen

Når man skal bygge de nye byggene, er det noen punkter man må være bevisst på byggeprosessen gjennom;

1. Man må ikke undervurdere tidligfasen. Man må sørge for bred brukersammensetning i brukergruppene, med representanter fra elevene, pedagogisk ansatte, drift, renhold,

representanter fra nærmiljøet, funksjonshemmedes organisasjoner, og ledelse. Det er viktig at man i denne fasen legger vekt på hvilke funksjoner bygget skal ha, og ikke bruke for mye tid på å diskutere antall kvadratmeter på bygget.

2. Brukergruppa bør dra på befaringer, og skaffe seg kunnskap om skolebygg.
3. Man bør ikke bygge mobbesoner. En typisk mobbesone kan være en uoversiktlig garderobe, toaletter med 'tittkanter' og lignende. Når man legger til rette for sirkulasjon og åpenhet i bygget vil en bieffekt være sosial kontroll. Sosial kontroll bidrar til å hindre mobbing.
4. Det er viktig å legge utomhus, estetisk utforming og kunstnerisk utsmykking inn i planene med en gang, slik at disse ikke blir en salderingspost på slutten av prosjektet.
5. Tidlig i planleggingsfasen må man vite hva man ønsker med bygget, og rommene i det. Romstørrelsen må tilpasses hensiktsmessig bruk og mulighet for ulike pedagogiske metoder.
6. Man må tilrettelegge for godt vedlikehold. Det må være kildesortering av søppel, og bøttekott i hver etasje.
7. Man må prosjektere inn tilstrekkelig lagerplass og tekniske rom.
8. Det skal være åpenhet i bygget. Man skal helst få dagslys fra flere kanter. Det skal være kontakt mellom brukerne – også for å sikre sosial kontroll. Der det er nødvendig kan man 'frose' deler av glassveggen, eller bruke farget glass, slik at elevene får mulighet til å konsentrere seg om undervisningen. Dette skal ikke gå på bekostning av grunntanken – åpne, lyse rom som signaliserer at i bygget foregår det læring.
9. Man må ha et gjennomtenkt IKT system. Oppdateringen på IKT planen må skje rett før ferdigstillelse slik at man i størst mulig grad unngår å planlegge for utdaterte IKT løsninger.
10. Rådgivere, elevtjenester, samtalerom må avskjermes, eller plasseres avskjerma i bygget.
11. Man må bygge flerfunksjonelle anlegg. Skolen skal ikke bare være en forberedelse til samfunnet, den skal være en del av samfunnet. Man kan samlokalisere med andre virksomheter, og legge opp til felles bruk av lokaler. Samarbeid og samhandling med lokale og regionale aktører er viktig her.
12. Man må sørge for at bygget er universelt utformet.

3.0 Pedagogisk plattform og Kunnskapssamfunnet

Politiske føringer understreker hvor viktig det er at man jobber for et solidarisk samfunn som investerer i kunnskap. Skolen skal legge til rette for at flere kan lære mer, at alle skal trives, og at alle skal oppnå motivasjon gjennom å lykkes. Man ønsker å forebygge faktisk og mentalt frafall. Samtidig påpeker Stortingsmelding 18: Læring og fellesskap (2010-11) at utdanning for alle fordrer nye arbeidsformer i skolen, både individuelle og kollektive. Det å erkjenne at det er mange veier til oppnåelse av kompetansemålene gir eleven mulighet til å utforske nye emner og egne evner. Gode læringsstrategier kan fremme elevenes motivasjon for læring og styrke deres evne til å løse vanskelige oppgaver videre i utdanning og arbeidsliv. Gjennom opplæringen skal elevene i tillegg få styrket sin sosiale tilhørighet gjennom ulike former for samhandling slik at de mestrer arbeidsliv og fritid. Disse grunntankene i norsk utdanningspolitikk må gjenspeiles i skolens arealer. Ved å legge opp til et vidt spekter av læringsarenaer i skolen, som grupperom, klasserom, samtalerom, auditorium, bibliotek og sosiale soner vil både lærere og elever få mulighet til å benytte seg av flere læringsstrategier, og dermed lære mer og bedre.

Opplæringen skal legge til rette for et læringsfellesskap som anerkjenner og respekterer mangfold gjennom samarbeid, dialog og meningsbrytninger. Et tydelig verdigrunnlag og en bred kulturforståelse er viktig. Elevene skal delta i demokratiske prosesser, og ha reell medvirkning. Elevdemokratiet skal berede grunnen for aktiv og engasjert deltakelse i samfunnet. Areal for en god utøvelse av elevdemokratiet, med mulighet for å samle mange til foredrag og drøftinger, samt elevrådskontorer, er viktige i framtidens skolebygg.

Elever som opplever mestring viser større faglig utholdenhet og er mer motiverte. Ved bruk av varierte, tilpassede arbeidsmetoder kan man i større grad legge til rette for å gi elevene opplevelser av å lykkes med å nå kompetansemålene. Mestringsopplevelser kan gi eleven en realistisk bevissthet om hvor hennes talenter ligger, og en positiv oppfatning av hvilke muligheter hun har. Når opplæringen er tilpasset den enkelte elev, betyr dette at man etterstreber variasjon i bruk av lærestoff, arbeidsmåter og læremidler. Variasjon i intensiteten i, og organisering av opplæringen, kjennetegner 'tilpasset opplæring for den enkelte elev' i tilknytning til den ordinære undervisningen. Hvis alle elevene skal oppleve mestring får dette arealmessige konsekvenser i form av flere grupper og samtalerom hvor de elevene som trenger det kan få oppfølging: enten individuelt eller i små, oversiktlige grupper.

Det skal være et godt samarbeid mellom skole og lokalsamfunn. Skolen skal søke å integrere lokalt nærings- og arbeidsliv, kunst- og kulturliv inn i skolens virke. Gjennom nære bånd med lokale og regionale aktører kan opplæringen bli mer virkelighetsnær og konkret. Entreprenørskap i opplæringen er et satsningsområde for Kunnskapsdepartementet. Likeledes er 'Prosjekt til fordypning' for yrkesfagene, og 'Programfag til valg' samt utdanningsvalg for ungdomsskoleelever, nasjonale strategier som skal gi elevene et bedre grunnlag for bevisst valg av utdanning og yrke. Samarbeid skoleslagene imellom er et middel for en lettere overgang mellom de forskjellige utdanningstrinnene, og det er stadig ungdomsskoleelever inne i den videregående skole, på kurs eller som deltakere i undervisningen. Et eksempel på slikt samarbeid er den nasjonale satsingen NY GIV.

Dette må gjenspeiles i bygget, som må ta høyde for variasjon i klasseromsstørrelse ut i fra ovennevnte behov..

3.1 Arbeidsplassen som læringsarena

Kompetanseheving for økt kvalitet i skolen kommer til å bli stadig viktigere. Strategidokumentet for kommuner og fylkeskommuner, 'Kompetanse for utvikling' (2005-8) la føringer for utviklingstiltak i skolen rettet mot ledere, lærere, instruktører med flere. Gjennom et kompetanseløft skal '...skoleledere, lærere (...) rustes og stimuleres til å møte utfordringene knyttet til de endringene i innhold og struktur' som vi ser omtalt i Læringsplakaten.

Kompetanseutviklingsstrategien understreker viktigheten av skolen som en lærende organisasjon. Lærende organisasjoner preges av en felles kultur for læring, der alle tar ansvar og føler seg forpliktet til å realisere felles mål. Denne type tenking omkring skolen fordrer fleksibilitet i arbeidsmåter og organisering. Lærende organisasjoner krever at man satser på kompetanseutvikling og kompetansespredning samt tid og rom til refleksjon over egen praksis sammen med andre.

I Stortingsmelding 19 utdyper Kunnskapsdepartementet samhandlingsreformen ved å anbefale skoleeier å legge til rette for at opplæringen knytter til seg personer med ulike yrkesbakgrunn. For eksempel helsefaglig og sosialpedagogisk kompetanse, miljøarbeidere og barne- og ungdomsarbeidere. Tanken er at ved å få slik kompetanse inn i skolen, vil lærerne kunne avlastes. Det vil også kunne medføre mindre bråk og uro i klassen. Bråk og uro er ofte en følge av manglende oppfølging av ulike psyko-sosiale problemer, så dette er sentrale tjenester som bør ligge nært elevene.

Det er viktig for skolen å ha et nært og godt samarbeid med foreldre og foresatte. Foreldre har innflytelse på barn og unges motivasjon og læring, og det er derfor viktig at man har en god, kontinuerlig kommunikasjon med hjemmet. Hjemmet skal ha informasjon om målene for opplæringa i fagene, elevenes faglige utvikling, og hva hjemmet kan bidra med for å støtte eleven i å oppnå målene. Videre skal hjemmet ha informasjon om hvordan opplæringen er organisert, arbeidsmetoder og vurderingsformer. Dette skal skje gjennom foreldremøter og foreldresamtaler fram til fylte 18 år. Kontaktlæreren er gjennom §9a i Opplæringsloven gitt en viktig rolle i å sikre at elevenes rett til et godt psykososialt miljø blir innfridd. De skal ha samtaler med faglærere om det psykososiale miljøet i klassen og om enkeltelevers ve og vel, dialog om elevens generelle utvikling, fagsamtale og foreldresamtale.

Den tidligere klassestyreren har veket plassen for kontaktlærere som skal forholde seg til enkeltelever i en klasse. Denne læreren vil få ansvar for praktiske, sosialpedagogiske og administrative arbeidsoppgaver som er knyttet til enkeltelevne, bl.a. kontakt med foresatte og støtteapparat. Det betyr at alle kontaktlærerne må ha mulighet til å gjennomføre forskriftsfestede elevsamtaler og plass til oppbevaring av elevmapper mm. For å bedre kunne motivere elevene til innsats og engasjement fram mot bedre mestring, er undervisningsvurdering lovpålagt gjennom endringer i forskriften til opplæringsloven.. Undervisningsvurdering skal fremme læring og utvikling og gi grunnlag for tilpasset opplæring. Med stadig økende krav om elevsamtaler, fagsamtaler, foreldresamtaler, møter med støtteapparat og lignende vil det i tillegg trenge en mye større grad av samtalerom, grupperom og andre smårom i skolen. Dette for å sikre personvern, og for å gjøre kontaktlæreren i stand til å utføre de nye arbeidsoppgavene på en grundig og profesjonell måte.

Det er fra statlig og fylkeskommunalt hold gitt mulighet til fleksibilitet i styringen av tidsbruken. Skoler kan velge å redusere tradisjonell undervisningstid for å gi mer tid til elevens eget læringsarbeid under tett oppfølging og veiledning, eller omvendt. Lengden på arbeidsbolker og pauser defineres i større grad av den enkelte skole. Lærerne har fått mer tid til utveksling av informasjon og til videre planlegging. En forutsetning for at dette kan gjennomføres, er at lærerne har rom til å møtes for å drøfte ulike problemstillinger rundt aktuelle tema. Det bør derfor være grupperom i tilknytning til lærerarbeidsplassene slik at lærerne kan ha møtene sine uten å forstyrre andre lærere på arbeidsrommet.

4.0 Paragraf 9a

Opplæringslovens §9a-2 stiller klare krav til skolens fysiske miljø, herunder inne- og utemiljøet. Det fysiske miljøet skal være av en slik kvalitet at det fremmer helse, trivsel og læring. Kravene til det fysiske miljøet dreier seg ikke bare om selve skolebygget og skoleanlegget, men også om drift.

Det fysiske miljøet skal til en hver tid være forenelig med de normene som fagmyndighetene legger opp til. Disse finner man blant annet i Forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager og forurensningsforskriften samt reglene for universell utforming.

Opplæringslovens paragraf 9a blir gjerne omtalt som elevenes arbeidsmiljølov. §9a –1 gir elevene individuell rett til et godt psykososialt arbeidsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Elevenes rett er oppfylt når skolemiljøet har en god virkning på elevens helse, trivsel og læring. Fordi elevene har en rett betyr dette at skoleeiers økonomi ikke er relevant for hvorvidt retten oppfylles eller ikke. Retten omfatter både det psykososiale og det fysiske miljøet.

Begrepet psykososialt miljø er i §9a –1 knyttet til mellommenneskelige forhold på skolen. Det psykososiale miljøet skapes dermed i samspillet mellom eleven, andre elever i klassen, elever i andre klasser, de ansatte og andre. I §9a-3 understrekes dette med tilføyingen om at elevene har rett til et psykososialt miljø hvor eleven opplever trygghet og sosial tilhørighet.

Etter opplæringslovens §8-2 skal elevene deles inn i klasser eller basisgrupper som skal ivareta deres behov for sosial tilhørighet. Sosial tilhørighet og et godt læringsfellesskap er viktig for alle elevers læring og trivsel. Det er derfor ekstra viktig at organiseringsformen i skolen ivaretar elevenes behov for stabilitet og sosial trygghet godt. Skolen sikrer dermed elevenes rett til sosialt fellesskap og mellommenneskelig stabilitet gjennom hvordan de organiserer skolehverdagen.

Selv om det pedagogiske opplegget og kvaliteten på opplæringen ikke faller innenfor retten etter §9a-1, er det allikevel slik at paragrafen gjelder dersom det er så vidt mye bråk og uro i klassen på grunn av manglende klasseledelse at det påvirker elevenes psykososiale miljø. Det er fra flere instanser blitt hevdet at store, uoversiktlige læringsarealer kan føre til ytterligere bråk og uro.

Et hovedpoeng i nye skolebygg må være at man gjennom byggene tilrettelegger for at paragraf 9a blir oppfylt.

5.0 Universell utforming av læringsmiljø

Med utgangspunkt i FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne fra 2006, kom regjeringen i 2009 med sin handlingsplan 'Norge universelt utformet 2025'. Handlingsplanen er i stor grad basert på § 6 i Lov om offentlige anskaffelser fra 1. januar 2007. I kjølvannet av handlingsplanen har Sosial- og helsedirektoratet, og Miljøverndepartementet kommet med endringer i forskrifter og lover, blant annet den nye Plan og bygningsloven, samt veiledere til offentlige nybygg, blant annet skoler. I Nordland skal Rådet for likestilling av funksjonshemmede ha en viktig rolle i alle byggesaker for å sikre rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Med universell utforming menes ' utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig' (§4 – 1 bokstav I). Det vil framkomme av lovverket at hovedløsning i dette tilfellet betyr at man i bygg skal søke å finne fellesløsninger som kan benyttes av flest mulig i så stor utstrekning som mulig, uten at det skal være behov for særskilte løsninger for ulike grupper. I dette ligger målet for universell utforming; å tilrettelegge og planlegge for befolkningens ulike forutsetninger, slik at man unngår særløsninger, tilleggsutstyr eller ytterligere tilpasninger av et bygg i de tilfellene der individer har behov for hjelp.

I regjeringens handlingsplan 'Norge universelt utformet i 2025' blir universell utforming knesatt som et politisk prinsipp som skal danne grunnlaget for likestilling i, og tilgjengelighet til, alle samfunnsområder uten å 'bli henvist til spesialløsninger og særtiltak'. Skolen er, som en viktig samfunnsbygger, spesielt forpliktet i så henseende.

Syv hovedprinsipper for universell utforming

1. Like muligheter for bruk: utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter.
2. Fleksibel i bruk: Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter.
3. Enkel og intuitiv bruk: Utformingen skal være lett å forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.
4. Forståelig informasjon: utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter.
5. Toleranse for feil: utformingen skal minimere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimalisere utilsiktede handlinger.
6. Lav fysisk anstrengelse: Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær.
7. Størrelse og plass for tilgang og bruk: hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, kroppstilling eller mobilitet.

Universell utforming er en av mange strategier for inkludering.

5.1 Universell utforming i praksis

Universell utforming må ta høyde for

- Bygninger og uteområder
- Læringsarbeid
- IKT og annen informasjon

Vi regner minst tre grupper som skal ha skolehverdagen sin tilrettelagt gjennom universell utforming av skoleanleggene:

Bevegelseshemmede kan være personer som er avhengig av rullestol, rullator eller andre framkommelighetsmidler.

Orienteringshemmede omfatter personer som av ulike grunner har vanskelig for å oppfatte og/eller forstå omgivelsene, og dermed til å orientere seg i miljøet.

Miljøhemmede kan være personer med allergiske lidelser som fører til reaksjon på forurensning og stoff i luft og materialer. Derfor må en nytte byggematerialer og inventar som ikke avgir gasser, beplantning bør i den grad det er mulig være pollenfri, og ikke minst må det sørges for riktig renhold og ventilasjon, samt røykeforbud.

Inngangen må være godt synlig og lett å ta seg fram til med skilting og ledelinjer mot inngangen. Inngangsdørene bør stå i kontrast til fasaden. Et miljø uten hindringer for forflytningshemmede har ingen eller svak stigning utendørs og korte avstander mellom viktige funksjoner. Adkomsten skal være trinnfri, det vil si uten trapp, eller med trapp og rampe med godkjent stigningsforhold og med håndlist i to høyder på begge sider. Man kan også markere håndlistene i kontrastfarge, samt merke trappenesene. I tillegg bør det installeres døråpner (helst automatisk).

Dørene i bygget skal være lette å se og lette å bruke. Døråpningen skal være bred nok slik at en rullestol uten problemer kan komme seg inn. Dørterskelen skal være maks to centimeter høy, og åpningskraften maks 2 kilo. Døråpnerne må merkes godt.

I et universelt utformet bygg skal det være heis. I ny teknisk forskrift § 12-3. 'Krav om heis i byggverk', kommer det fram at Byggverk for publikum og arbeidsbygning med to etasjer eller flere skal ha heis. Byggverk med inntil tre etasjer og liten persontrafikk kan ha løfteplattform. Løfteplattform og heis skal være allment tilgjengelig. I forskriften står krav til størrelse spesifisert nærmere. Andre fysiske krav for heis er visuelt synlige og taktile betjeningsknapper plassert i riktig høyde, håndlist, etasjevarsling, belysning og hvileplass i heis. Heisen skal skiltes tydelig, gjerne i kontrast til øvrige omgivelser.

Generelt kan man si at skilting til skolens ulike funksjoner er vesentlig. Skiltingen skal være tydelig og gi god kontrast. Den må være hensiktsmessig og logisk plassert, i hensiktsmessig høyde. Skiltingen bør i tillegg også kunne oppfattes ved berøring. Informasjonstavle bør finnes umiddelbart innenfor inngangsdør. Det må være mulig å gå helt inntil skiltene. Stor og tydelig skrift med bokstavhøyde minimum 5 cm

Det bør være kontrast mellom vegger og gulv. Der man ikke kan bruke veggen som ledelinje, bør ledelinjene på gulv være visuelle og taktile. Velger man optisk ledelinje bruker man belysning langs vegg eller i tak. Ledelinjene fører til sentrale møteplasser: utgangsdører, skranker, informasjonstavler, bibliotek, kantine og undervisningsrom.

Kontraster mellom gulv og vegg, vegg og dør, vegg og heis, rom/soner kan være hensiktsmessig. Man bør være bevisst bruken av kontrastfarger, spesielt på søyler, hjørner og annet som kan utgjøre fare for kollisjoner. Blanke gulv med mye gjenskinn bør unngås. Resepsjon for administrasjon, bibliotek og lignende skal ha nedsenket disk for rullestolbrukere og ha kontrast i forhold til omgivelsene slik at den blir godt synlig.

Toalettene skal være universelt utformet med tilstrekkelig plass til rullestol- ledelinjer, god belysning.

Trapper innendørs bør ha taktil eller visuell merking – helst begge. Man kan markere trapper med trappeneser. Rekkverk skal være doble og ha god kontrast

Korridorer og inngangsparti skal ha god belysning. Det krever bruk av fargekontraster og gjennomtenkt belysning, bruk av symboltegn og taktil merking av underlag. For hørselshemmede skal man bruke av materialer som sikrer god akustikk og ha teleslyngeanlegg.

Skolen bør ha et hvilerom tilgjengelig for elever, studenter og ansatte.

Klasserom: Pulthøyden må være tilrettelagt, eller kunne heves og senkes. Relevante midtganger bør ha god bredde og være ryddet for løse gjenstander. Det må være god akustikk, ventilasjon, og belysning. God blending som hindrer motlys

Gymsaler: God kontrast mellom gulv og vegg, god ventilasjon og god belysning. Eventuelle vinduer må blendes slik at man unngår motlys.

Auditorium: Planfri inngang. God plass til rullestolbrukere.

Bibliotek: Siden biblioteket er en base for læring må det ha svært god tilgjengelighet for lærere og elever. Prinsippene om kontraster, belysning og ledelinjer, nedsenket disk samt taktil og visuell skilting gjelder derfor også her.

Brannsikkerhet må ivaretas for alle, ved hjelp av lyd og lyssignal, samt ledelinjer til utgangsdører/samlingspunkt.

STO baser skal lokaliseres hensiktsmessig i bygningen slik at behovet for både tilbaketrekking og integrering blir oppfylt.

5.2 Helsefremmende skoler

Et av Nordland fylkeskommunes mange satsningsområder er helsefremmende skoler. Man ser blant annet for seg at skolene i større grad enn før skal bruke fysisk aktivitet som pedagogisk verktøy. Andre trivsels – og miljøskapende tiltak kan være:

- fokus på kosthold og kantine
  - felles skolemåltider
  - varmmatservering i kantina
  - gratis frokost for elevene
- demokratiopplæring
  - elevinvolvering og elevdemokrati
  - aktiv bruk av elevråd
- tiltak mot mobbing
  - handlingsplan mot mobbing
  - fadderordning
  - trivselstiltak trinnvis eller for alle
- sosialt miljø blant elever og ansatte
  - aktivitetsbasert midttime
  - felles turer og fysisk aktivitet
- Fysisk miljø
  - Utsmykning av bygninger
  - Utearealer
  - Estetisk opprustning
- Skolen i lokalsamfunnet
  - Skolen som møteplass for hybelboere på kveldstid
  - Skolen som restaurant/kafe/møteplass på kveldstid
  - Annet praktisk samarbeid med lokalsamfunnet

- kunstscole
  - den kulturelle skolesekken
  - skolerevy/teater osv
  - Besøk av kunstnere, forfattere osv

Selv om en del av disse aktivitetene ikke nødvendigvis genererer areal, vil de bety at skolen må ta en gjennomgang av hvilke bruksområder de ønsker arealene skal ha. Slik vil tiltakene få konsekvenser for skolens utforming og prioriterte satsningsområder fordi mange av tiltakene i en helsefremmende skole krever at man vurderer størrelse og beliggenhet på blant annet kantine og kantinekjøkken, uteområder og idrettsanlegg. I tillegg fordrer mange av de mulige tiltakene at man har arealer som kan samle store deler av elevmassen og de ansatte på et areal. En konsekvens av en helsefremmende skole er at man definerer utearealet som en naturlig del av skolens virksomhet. Utearealet skal bidra til trivsel og fysisk aktivitet.

6.0 Estetikk

Utgangspunktet for den estetiske utformingen av framtidens skoleanlegg er at estetikk er avgjørende for menneskelig adferd. En estetisk utformet skole vil kunne prege brukerne. Det er menneskene i bygget som sammen lager atmosfæren som råder i bygget. Det er de som utformer kulturen som vil komme til å 'sitte i veggene' - byggets sjel.

Opplæringen skal bidra til økt kulturell kompetanse på flere plan. I møte med ulike kunst og kulturformer ønsker man at elevenes kreativitet og nyskapende evner blir stimulerte og utviklet. Et variert, åpent og lyst fysisk miljø stimulerer til refleksjon. Utvikling av læring, og trivsel hos elevene er lettere å få til dersom bygget har en utforming som bryter med vaner og tradisjonelle modeller for hvordan et skolebygg skal være. En åpen og lys skole som inviterer til samhandling, samarbeid og utvikling kan være et godt startpunkt for å skape en lærende organisasjon for ansatte og elever.

Samtidig som den kunstneriske utsmykningen skal tilfredsstille nasjonale normer for kvalitet, er det viktig at den lokale utformingen av disse normene bygger på lokal, skolebasert kompetanse og lokalsamfunnsinteresser. Skolen skal ha estetiske kvaliteter som stimulerer det estetiske kunnskapsområdet. Det skal dessuten kunne imøtekomme lokalsamfunnets behov for skolen som et offentlig flerbrukslokale – altså et lokalt institusjonsbygg som man er glad i og stolt over.

Estetikk og brukskvalitet skal gå som hånd i hanske gjennom bygget. Det er viktig å erkjenne at god brukskvalitet er god estetikk og omvendt.

Et skolebygg skal kunne stimulere til kreativitet, og åpne sinnet til lærere og elever. Form, kunst og kultur bør ha en stor plass i den nye skolen. Kunstinstallasjonene i og utenfor bygget skal ha som målsetting å forsterke skolens identitet samtidig som den er i samspill med den arkitektoniske utformingen. Kunsten bør være tidløs fordi den skal vare lenge. Både elever og ansatte skal føle glede over og stolthet av bygget..

Nordland fylkeskommunes logo skal brukes på all skilting. Det er også ønskelig at motivet og formen på eventuell frosting er ensartet på alle fylkeskommunens nye skoler.

7.0. Digitale læremidler

Å bruke digitale verktøy er en grunnleggende ferdighet. De grunnleggende ferdighetene er integrert i kompetansemålene i læreplanverket på de enkelte fagenes premisser. Fylkestinget i Nordland har videreført obligatorisk bruk av bærbar datamaskin i videregående opplæring. Fylkestinget har videre bestemt at alle elevene som kommer rett fra grunnskolen og begynner i Vg1 skal bruke datamaskin innkjøpt av Nordland fylkeskommune. Elever i videregående opplæring må gjennom skolens bruk av IKT settes i stand til å oppnå kompetansemålene for digital kompetanse.

Med god ikt-tilgang i skoleanlegg kan læringsarbeid foregå mer uavhengig av tid, sted og lærer. Skolene skal ha en strategi for å integrere samspillet mellom pedagogisk tenkning, forventet ikt-bruk og fysisk tilrettelegging slik at læringsutbyttet blir best mulig. Skolene må legge til rette for at læring kan skje gjennom et samspill mellom IKT bruk og klasseledelse.

I framtidens skole er det nærliggende å tenke seg at de tradisjonelle tavlene vil ha en annen form enn før, enten de er heldigitaliserte interaktive, hvor elevene kan laste ned informasjonen fra tavlene til eget bruk, eller i en annen form. Lesebrett vil bli mer vanlig, og vil være et billigere alternativ til PC og lærebøker. En elev vil potensielt kunne lagre alle lærebøkene og lærestoffet til hele sitt utdanningsløp i en handholdt e-bok. Den stadige utviklingen av lese Brettene/e-bøkene når det gjelder tilgang til og utvalg av titler i tillegg til bedre oppløsning på brettet, gjør at man anser e-boka som et faktum i skolene i Europa om tre til fem år.

Når data fra den fysiske verden blir kombinert med virtuelle data, for eksempel ved bruk av grafikk og lyd får man en såkalt utvidet virkelighet. Man får et ekstra lag av informasjon. De forskjellige 'apps' man får på en laptop eller mobiltelefon er ofte godt utviklede simulatorer for bruk i verksted og i annet læringsarbeid. I denne utvidete virkeligheten finnes det mye som kan brukes i læringsarbeidet. Man regner at utvidet virkelighet brukes mer og mer i skolene i løpet av de nærmeste 3 - 5 år. Bevegelsesbasert teknologi og touch-systemer vil nok også komme inn i skolene i løpet av de neste 10 årene..

Mulighetene som ligger i teknologien må utnyttes i læringsarbeidet. Elevbaserte kunnskapsnettverk vil kunne produsere elektroniske læringssteder med tekst, lyd, bilde, animasjoner og filmsnutter. Dette gir en kontakt mellom brukergruppene som kan gagne læringsarbeidet fordi elever og lærere kan poste faglig relevante bilder, artikler, eller annen informasjon slik at det når alle

De øvrige læringsarenaene må gi støtte for bruk av ikt som naturlig arbeidsverktøy med mulighet for presentasjoner og utskrift, digital fotografering, lyd-, film- og bildebehandling. Slike multimediasjaser må spres i nye skolebygg. Målet skal være at den enkelte elev kan få tilgang på ønsket informasjon og kunne etablere ønsket datakommunikasjon hvor som helst i et skoleanlegg. Tilsvarende skal en lærer kunne knytte seg på nettet for å veilede eller instruere en elev. Det betyr at alle lærere må ha lett tilgang til tilhørende støtteverktøy. Framtidens etter- og videreutdanning for ansatte vil også bli mye mer nettbasert. De mer spesialpedagogiske behov for ikt-mobilitet må også oppfylles.

Gjennom tilgjengelighet og samtidighet i verdenswebben har elevene har fått økt sine muligheter til å lære. Et stort mangfold av kunnskapstilbud ligger tilgjengelig i den digitale verdenen av informasjon

Nettforbindelser og e-postadresser til alle, elektroniske infotavler og storskjermer er vanlig i skolen i dag. Det virtuelle klasserommet er i ferd med å etablere seg som læringsarena.

Fordi lærerhverdagen er så digitalt preget, er det særdeles viktig at de tekniske løsningene fungerer optimalt til en hver tid. For å sikre mangfold og fleksibilitet er det viktig at lærerne har gode back-up løsninger i undervisningsoppleggene sine.

8.0 Skolen som arbeidsplass – lærings- og arbeidsmiljø

Et godt arbeidsmiljø kan defineres som et arbeidsmiljø som gir trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger, og som gir arbeidstakeren en meningsfylt arbeidssituasjon. Arbeidsmiljø deles ofte inn i fysisk arbeidsmiljø, psykososialt arbeidsmiljø og organisatorisk arbeidsmiljø;

Fysisk arbeidsmiljø: inneklima, stråling fra datamaskiner, ergonomiske forhold

Psykososialt arbeidsmiljø: Arbeidstakerens subjektive opplevelse av velferd eller belastning. Faktorer som samhold/isolasjon, relasjoner ansatt – ledelse, konflikter, mobbing, og annen trakassering.

Organisatorisk arbeidsmiljø: Hvordan arbeidet er organisert og tilrettelagt, innflytelse over egen hverdag, og strukturelle og formelle forhold som ansvarsforhold, størrelse på enheter og grupper, team og arbeidstid.

Det er viktig å erkjenne at byggesaker kan være en arbeidsmiljøutfordring.

8.1 Elevkrav til læringsarbeidsplassen

Forenklet kan vi uttrykke elevkravene fra forrige Framtidas skoleanlegg i 2003 som at ”større mangfold og variasjon av arbeidsformer gir bedre læring”.

Framtidas skole må legge vekt på å skape miljø som gjør at alle får lyst til å gjøre en innsats. Åpne læringslandskap, med mange PC-er, oppleves av elevene som smarte løsninger. Det gjør at de lettere å få kontakt med andre elever. Mange erfarer at elever hjelper hverandre mer enn de spør om hjelp fra lærer, fordi de synes ”dette er den greieste måten å løse problemet på”. Samtidig erkjenner de at støy kan være et problem i åpne læringslandskap, på grunn av støy fra ikt-bruk og forstyrrende uro fra medelever.

Mange elever i Nordland er hybelboere. De har gitt tilbakemelding på andre rombehov i skolen; ei kantine som er åpen hele dagen og med både frokost og middagstilbud. De ønsker eget trim- og styrkerom, treningsstudio, solarium, musikkrom, basseng og badstue, samt vaske- og tørkerom. De vil ha oppholdsrom med TV, video og stereoanlegg og døgnåpent datarom.

Låsbare skap for bøker, tøy og andre personlige eiendeler, ønskes av alle elever. Både hybel- og hjemmeboende elever ønsker at skolen skal være mer åpen på kveldstid, med tilleggstilbud som åpne bibliotek, verksted og med åpent kantinekjøkken.

Rom for estetiske fag og aktiviteter knyttet til musikk, dans og drama, står også på ønskelisten til elevene.

Utenfor skolen kan det være fotball- og basketballbane, rullebrettrampe og rulleskøytebane. Noen ønsker parkeringsplasser, andre sykkelbuer med stativ.

I Nordland er det fattet vedtak om krav til elevrådskontor. Fylkesutvalgssak 98/99 inneholder krav til fysiske rammebetingelser for elevtillitsvalgtes arbeidsforhold. Elevrådskontor bør plasseres i nærheten av kontor og servicefunksjoner.

8.2 Krav til lærerarbeidsplasser

"Lærernes mulighet for å yte sitt beste forutsetter overskudd og trivsel" står det i den generelle læreplanen. Lærerarbeidsplassen må være utformet i henhold til lov- og avtaleverk og tilpasset valgt arbeids- og organisasjonsform i skolen.

I framtidige skolebygg vil det være en selvfølge at den enkelte lærer har sin egen PC eller lesebrett, med telefon og andre hjelpemidler som skriver, nært tilgjengelig. Arealnormen for lærerarbeidsplasser bør være på ca 6m² per lærer. Den enkelte lærer skal i ha en sin egen, faste arbeidsplass. Lærerens arbeid er variert, med både undervisning, for- og etterarbeid, samarbeid med kolleger gjennom teamarbeid, på trinn og på tvers av trinn, og om fag og på tvers av fag, elevsamtaler, fagsamtaler og foreldresamtaler/foreldresamarbeid. Det krever gode arbeidsforhold, med ulike typer rom som må være tilgjengelig for å dekke behovene for samarbeid, konsentrasjon, refleksjon og vurderingsarbeid.

Lærerarbeidsplassene må være lett tilgjengelige for elevene, men samtidig skjermede for å kunne legges til rette for konsentrasjonsarbeid. I tilknytning til lærernes arbeidsrom bør det være et møterom og et samtalerom slik at lærere kan samarbeide uten å forstyrre sine kolleger. Det vil også lette arbeidet med oppfølging av den enkelte elev og gjør veiledningsarbeidet enklere. Potensiell kontorstøy vil kunne reduseres betraktelig med et tilstøtende grupperom, med de positive konsekvensene det vil få for generelt arbeidsmiljø.

Bruk av glassvegger med skjermende frosting eller farget glass vil gi god kontakt til elevarealene, sørge for gjennomlys og større romfølelse og samtidig virke skjermende.

Ved store skoler kan man skille mellom skolens øverste ledelse og mellomledere med delegert personalmyndighet når man finner ut hvordan lederne skal plasseres. Det bør være en forutsetning at rektor og stab er samlokalisert. Mellomledere bør plasseres nært "sine" lærere og elever.

Andre naturlige samarbeidspartnere og yrkesgrupper som PP-tjeneste, skolehelsetjeneste, opplæringskontor, OT-koordinator, utvidet rådgivningstjeneste og næringslivskontakter bør også lokaliseres lett tilgjengelig for elevene, og nært hverandre.

Nødvendige verkstedkontor må gis en utforming slik at det kan fungere som mellomkontor mellom flere spesialrom og med plass for lagring av noe spesialutstyr.

Valg av kontorløsning må støtte opp om ønsket organisasjonskultur og skolens pedagogiske plattform. De forutgående prosesser, og involvering, vil være viktige.

Ved å legge opp til kunnskapsdeling og samarbeid på tvers, fleksibilitet og nærhet til elevene, vil det kreve møterom og samtalerom i større grad en før. Slik kan man legge til rette for det samspillet som kreves i skolen i dag, og som kan støtte opp om ønskede læringsprosesser både blant lærere og elever, og mellom skole og lokale interessenter.

9.0 Skolens fellesareal - sosial- og læringsarenaer

Alle fellesareal skal være tilgjengelig for flerbruk. Fellesrom bør kobles opp mot hovedinngangen på en slik måte at flest mulig av elever og ansatte må bevege seg gjennom rommet, på vei til sine arbeidsområder. Åpne fellesfunksjoner må utnyttes til å etablere ett felles, samlende areal som i tillegg til bruksfunksjoner, gir alle mulighet til å se og bli sett. Det er viktig at alle skolens fellesareal innbyr til fellesskap og trivsel. Hvis hele eller deler av fellesareal skal være til allmenn bruk, må rommene gjennom arkitektonisk utforming og materialbruk, gis karakter av å være et åpent, offentlig sted.

Ved å lokalisere fellesfunksjoner til hovedinngangen, synliggjøres aktiviteter utad, samtidig som det blir lettere å orientere seg for besøkende og eksterne brukere. Vestibyle og vrimleareal, ekspedisjon, garderobes og toaletter, må planlegges for bruk av både elever og andre.

Det bør også være en intensjon å få mer åpenhet mellom øvrige skoleareal og skolens ulike driftsrom. Dette kan man få gjennom å sette opp glassvegger som gir innsyn til for eksempel skolens varmepumpe. Slik inngår skolens driftsrom som naturlige læringsarenaer i skolehverdagen.

9.1 Læringscenter/bibliotek

Biblioteket er et pedagogisk verktøy i læringsprosessen og en del av det kulturelle sentrum i skolen. Bibliotek er noe mer enn en boksamling til utlån. Det skal fungere som læringsarena samtidig som det skal fylle funksjoner som myldreareal og sosial og kulturell danningsarena, og ha en variert og tilpasset mediesamling.

Biblioteket skal være en funksjonell og læringsaktiv arena for alle elever og lærere.

Biblioteket skal være skolens senter for informasjonsinnhenting og -søkeveiledning.

Bibliotekansatte er en solid ressurs i forhold til arbeid med informasjonskompetanse, og kan gi elevene viktig kunnskap om siteringsteknikk og kildebruk. Ikke minst har bibliotekarere oversikt over et repertoar av trykte og digitale kilder for et hvert læringsbehov. Biblioteket er en av flere soner som er bemannet med kompetanse, og som kan fungere som førstelinjesupport for elever og lærere som søker ny kunnskap.

Læringscenter er noe våre elever vil møte på høyskoler og universiteter. Det er derfor en viktig del av den videregående opplæring å kvalifisere elevene til å kunne utnytte biblioteket på en hensiktsmessig måte.

Bibliotekets beliggenhet og utforming skal stimulere til kunnskapssøking. God tilgjengelighet og sentral plassering, mye dagslys, luftvolum og areal nok, bidrar til at biblioteket blir et attraktivt sted å være og å lære. Det er viktig at elevene har mulighet for ro og stillhet knyttet til lesing og konsentrasjon. Vi registrerer et økt behov for stille leseplasser og grupperom i umiddelbar tilknytning til biblioteket. 'Bibliotekfaglig ressurscenter for de videregående skolene i Nordland' ved Bodin videregående skole, melder tilbake om økt bruk av skolens lesesaler de siste 5-6 årene. Dette er en trend over hele fylket.

Toleranse overfor forstyrrelser vil være avhengig av varighet og type arbeid, om det brukes datautstyr og i hvilken forbindelse arbeidet foregår. Flere forstyrrelser tåles hvis området oppleves som et godt sted å lære og å være. Ønsker man å ta biblioteket på alvor som en arena for faglig fordyping og som arbeidsplass for bibliotekarer, må man legge opp til skjerming mot støy og gjennomgangstrafikk.

Det kreves gode lydabsorbenter i himling og golv, eventuelt også på vegger, samt stol- og bordbein som ikke lager skrapelyd. Bokreoler og annen innredning kan nyttes for å skille mer aktive/støyende aktivitet og soner for stille arbeid. Skolene må vurdere om biblioteket skal være et stille arbeidssted eller inngå i åpen forbindelse med andre fellesarealer. Glassvegger mellom funksjonene gir fysisk skjerming og samtidig visuell åpenhet.

Alle bokreoler og montre må ha hjul slik at de lettere kan flyttes. Mulighet for ommøblering gir fleksibilitet. Utlåns- og kontrollsystem skal integreres i helheten.

Et sentralt plassert bibliotek gir mulighet for sambruk med nærmiljø om felles skole- og folkebibliotek krever at biblioteket er lett tilgjengelig utenfra. Hvis bibliotek og skole skal ha ulik åpningstid, må biblioteket kunne avstenges fra øvrige arealer. Utstrakt bruk av skolen på kveldstid, vil normalt medføre at biblioteket må kunne stenges av, når det ikke er bemannet.

9.2 Kantine

Kantina skal fungere som sosial arena og møteplass for elever, på tvers av årstrinn, fag og studieretninger. Som rekreasjonsarena kan kantina fungere for aktiviteter sammen med andre og til individuelle aktiviteter. Ved utformingen av rommet må det legges til rette for et slikt mangfold.

Det er viktig for en skole og kunne samle storparten av elevene med (u)jevne mellomrom. Det skaper 'vi-følelse' og gir rom for arrangementer i regi av blant annet elevråd, den kulturelle skolesekken og skolen selv. Sentral plassering i forhold til elevarealer, mye dagslys (som må kunne blendes), stor takhøyde og kontakt til uteområder, er viktig for å gjøre kantina til et attraktivt samlingssted, også for folk i lokalsamfunnet. Rommet bør "aktiviseres" gjennom visuell kontakt med andre aktiviteter i skolen, via glassvegger og ved bevisst plassering av romdannende elementer som trapper og scene med mer.

Ideelt bør kantina utformes enten med, eller i tilknytning til inngangsparti eller amfi slik at den kan fungerer som aula, med mulighet for å samle brorparten av alle skolens elever og ansatte. Kantina blir da den naturlige plassen for felles konserter, utstillinger, større møter og arrangement.

Som arbeidsarena gir kantina mulighet for individuelt arbeid og gruppearbeid i en sosial ramme. Erfaring viser at kantine/fellesrom blir attraktive steder å jobbe både på grunn av romlige kvaliteter, og fordi mange elever liker å være i en sosial setting når de arbeider. Store, sammenhengende areal gir en viss frihet til å møblere og gruppere etter behov.

Kantine er tradisjonelt en støysone, mens bibliotekene tilstreber en arbeidsro. Selv om spiseplassene i kantina kan gjøre tjeneste som arbeidsplasser, er de av den grunn ikke nødvendigvis bibliotekareal.

Dimensjonering av kantina er avhengig av hvilke aktiviteter den planlegges for og hvilken samtidighet det legges opp til. Utforming og dimensjonering av kantinekjøkkenet avhenger også av hvilken mat som skal produseres og tilbys. Mange hybelboere, utvidet skoledag og mer "døgnåpen" skole, samt økt behov for å sikre at elevene generelt får riktig og næringsrik kost, har ført til at mange skolekantiner tilbyr frokost og varm mat hver dag. Utleievirksomhet

og samarbeid med lokalsamfunnet vil også kunne innvirke på valg av løsning. Framtidens helsefremmende skole krever en kantine som kan servere både kald og varm mat. Det må avsettes plass til avfallssortering og automater mv.

Felles spisetid er en viktig faktor i å skape samhørighet og fellesskap studieretningene i mellom. Det er det viktig å ha klare tanker om logistikken. Spisepausen må kunne gjennomføres effektivt og hensiktsmessig, slik at brukerne av kantina ikke går glipp av viktig læringsarbeid på grunn av lange køer. Det er viktig at man har nok kassekapasitet. På store skoler kan man vurdere å ha flere enn en kantine.

Fleksibel bruk av kantina tilsier lett flyttbar innredning som kan settes sammen på flere måter, og som kan stables. Innredningen skal være tilpasset både rekreasjon og arbeid, hverdag og fest. I nærheten av kantina skal det være plass til litt varesalg. For effektiv arealutnyttelse er det ønskelig med sambruk med restaurant og matfag.

Samlokalisering med bibliotek, auditorium, musikk-, dans- og dramarom, kursrom og aktuelle spesialrom knyttet til hotell- og næringsmiddelfag, kan gi bedre arealutnyttelse og større mulighet for flerbruk. Det gjør skolen til en attraktiv samarbeidspartner for lokalsamfunnet i forbindelse med kurs og andre arrangement. Behovet for å kunne stenge kantine og fellesrom mot andre funksjoner i forhold til utleie, må tilpasses den bruken som skolen ønsker. Lagerplass for eksterne brukere bør plasseres lett tilgjengelig.

Kantina må reguleres akustisk slik at lyd klimaet blir godt, både med få og med mange personer til stede. Kravet til demping i arbeidslandskap er ikke helt forenlig med kravet til akustikk for flerbruk av kantine til teater og konserter, så det må bli opp til skolen og nærmiljøet å prioritere hva som skal vektlegges mest.

9.3 Pauseareal/personalrom

Arbeidsmiljøloven har ingen egne bestemmelser som gjelder pauserom, men det står at "Arbeidsplassen skal innredes slik at arbeidsmiljøet blir fullt forsvarlig ut fra hensynet til arbeidstakernes sikkerhet, helse og velferd." For at denne bestemmelsen skal kunne oppfylles, må det etableres nødvendige pauseareal.

Personalet skal ha mulighet for å møtes og samles en gang i løpet av skoledagen. Det bidrar til å utvikle en felles skolekultur. Derfor ønsker vi at et felles personalrom skal ha høy samtidighetsfaktor.

For at pauseareal og personalrom skal fungere optimalt, må de være tilgjengelige, i nærheten av arbeidsplass, av passende størrelse og de må tilfredsstillende normale krav til støynivå. Konkret utforming av personalrom må skje ut fra skolebaserte vurderinger. Et felles personalrom må ha tilstrekkelig dekningsgrad og mulighet for stor samtidighet.

9.4 Auditorium/ forelesningssal

Utviklingen av audiovisuelle hjelpemidler, multimedia, behov for kunnskapsformidling og informasjon til "storgrupper", film-, musikk- og teatersal, kurs- og konferansesenter knyttet til skolene som kompetanseknutepunkt, tilsier at et større auditorium/ forelesningssal bør vurderes for sambruk med nærmiljøet. Det må dimensjoneres slik at alle elever på et årstrinn/ programområde eller at alle ansatte, kan samles. Auditoriet legges nært opp til kantinearealet. Generelt sett tenker man at ¼ av den totale elevmassen skal kunne få plass i et stort auditorium.

Hvis auditoriet skal brukes som teatersal/black box må det være scene og birom i tillegg, samt god romhøyde. Auditorium med faste bordplater anbefales. En skole kan ha bruk for et eller to store, og flere små auditorium – avhengig av skolens størrelse.

Mobile podier eller scener i arbeidslandskap eller gymsal gir også mulighet for presentasjon av prosjektarbeid og ulike kunstneriske innslag.

"Miniauditorium", med bueformet innredning i en halvsirkel, og med plass til inntil 60 elever, åpner for storgruppeforelesning og skaper en mer fleksibel skole. Det kan være en god løsning for studieforberedende og andre studieretninger med behov for større fellesforelesninger. Slike 'miniauditorium' trenger ikke nødvendigvis å gå over to etasjer.

9.5 Idrettsanlegg

Behovet for slike anlegg må løses i samarbeid med nærmiljø og kommune der man ser at det vil gi økonomisk og pedagogisk gevinst. Det kan gi gjensidige fordeler at man har en eller flere eiere, flere leietakere og brukere, og det gir bedre areal- og ressursutnyttelse. Det bør bygges både tradisjonelle gymnastikksaler og andre typer aktivitetsrom med litt lavere takhøyde. Kroppsøvingsfaget kan for mange elever være en utfordring, og er det faget som de siste årene har opplevd størst frafall. Dette understreker viktigheten av at man tilrettelegger for denne, og andre elevgrupper med små birom med treningsapparater og lignende som kan skjerme dem.

Støy er et problem i store idrettshaller, og man må bestrebe seg på å finne de beste løsningene for lyddemping.

I tillegg kan det være hensiktsmessig å lokalisere utendørs idrettsanlegg som fotballbane, basketballbane, løpebane og lignende nært skolen i sammenheng med skolens øvrige uteareal. Slik vil skolen kunne være den pådriveren for aktivitet og bevegelse den er pålagt å være. Utendørs idrettsanlegg vil i tillegg kunne brukes av lokalsamfunnet for organiserte eller uorganiserte utendørsaktiviteter og vil dermed bli en berikelse for nærmiljøet.

9.6 Utomhusanlegg

Utomhusanlegget er en del av skoleanlegget og nærmiljøet, og det utgjør en viktig del av de fysiske omgivelsene i hverdagen. Bygninger og utomhusanlegg gir signal om eierens verdisyn og holdninger overfor besøkende og brukere.

Utformingen og møbleringen av rommene rundt og mellom bygningene skal vies samme omtanke i planprosessen som de innvendige rom.

Bygninger og beplantning skal bidra til å forme uterom som har stor bruksmulighet og samtidig gir gode visuelle og sansemessige opplevelser. Beplantning skal også legge til rette for biologisk mangfold og skjerme for vind. Kunstnerisk utsmykning kan integreres som del av utomhusanlegget.

Uteområdet er vesentlig for opplevelsen av innerommene i skolen. Åpne bygg og mer flytende overgang mellom inne og ute, gir større romfølelse enn mer lukkede omgivelser. Utomhusområdet kan brukes aktivt i læringsarbeidet, i flere fag, dersom det legges til rette for det. God tilgjengelighet og nærhet er vesentlig. "Uteklasserom" som amfi eller annen utforming, kan utstyres med hensiktsmessige sitteplasser, belegningsmateriale, arbeidsbenker og bord. Med trådløse datanettverk/bærbare pc-er, vil uteareal kunne inngå som mulig læringsarena, men det skal også danne en motvekt til økende digitalisering. Uteareal kan knyttes til utvikling av sosiale ferdigheter og i holdningsskapende arbeid.

Skoleanlegget skal ha en helsefremmende profil. Frisk luft, fysisk aktivitet og gode opplevelser utendørs, inngår i utviklingen av det helsebevisste menneske. Utomhusanlegget skal inneholde ulike aktivitetssoner som inviterer til og gir rom for variert fysisk utfoldelse. Det skal være "kroker" å stikke seg litt bort i, men også områder for mer plasskrevende aktivitet. Gjennomtenkt beliggenhet og utforming i forhold til sol og vind, er avgjørende for om arealene brukes.

Innganger bør utformes med sitteplasser som definerer inngangssonene som et godt sted å komme til og å oppholde seg ved. På samme måte som det trengs en innendørs fellesarena, der mange kan samles, kan uteområdet utformes med en sentral samlingsplass. Utendørs amfi gir mulighet for utendørs dramatiseringer, konsert og andre arrangementer.

Et attraktivt utomhusanlegg vil være en ressurs for nærmiljøet, både som grøntområde og park, og som arena for ulike fritidsaktiviteter. For å styrke skolen som nærmiljøanlegg, bør det legges til rette for gjennomgående gang- og sykkelveger der det er naturlig. I forhold til samarbeid med offentlighet og næringsliv, vil uteområdene ved skolen kunne være et viktig supplement i forbindelse med kurs, messer, utstillinger og arrangement.

Utomhusanlegget skal utformes med en klar hovedadkomst. Det gjør det lett å orientere seg for besøkende til skolen. Deler av utarealet må normalt avsettes til intern trafikk og parkering. Ved riktig bruk av beplantning og belegning kan slike arealer både skilles klart fra oppholdsareal og gjøres visuelt attraktive. Gående og kjørende bør skilles i størst mulig grad. Sykkelparkering, nærparkering for besøkende og for forflytningshemmede må avsettes i rimelig nærhet og i tilknytning til hovedinngang.

Skoleanlegget bør knyttes til naturlige stisystem som kan fungere som "filosofi- og kjærlighetsstier".

Utendørs belysning skal bidra til å gjøre det lett å orientere seg i anlegget og gi ulike uterom ulik karakter og stemning.

Enkelte fagområder har store arealbehov i tilknytning til varemottak, avfallshåndtering, manøvreringsområder og utendørs lagerplass. Plassering og utforming av slike funksjoner må vies særlig omtanke slik at visuell forsøpling av skoleområdet unngås, samtidig som hensiktsmessig plassering ivaretas. Utendørs lager, i form av containere, skal unngås. Kaldlager og garasje skal være en integrert del av skolebygget.

De nye lovene og forskriftene som omhandler utemiljø understreker alle viktigheten av et gjennomtenkt og godt utomhusmiljø. Uteområder bør derfor prioriteres sterkere i framtidens skoleanlegg som en likeverdig del av skoleanlegget, og en pedagogisk og sosial ressurs.

10.0 Skolen som regional utviklingsaktør

Videregående skole er fylkeskommunenes sentrale redskap for regionale utvikling. Dette innebærer at de videregående skolene skal utvikle og forsterke samarbeidsnettverk og infrastrukturer regionalt og på fylkesnivå som bidrar til en kunnskapsbasert regional utvikling. Skolene skal videre tilby fleksible opplæringstilbud som kan distribueres lokalt, og skreddersy fleksible og modulbaserte opplæringstilbud basert på arbeidslivets og individuelle behov (jfr. UtviklingsProgramNordland).

Skolene deltar i lokal og regional utvikling med bl.a. ansvar for god planlegging, kvalitet og utvikling innen videregående opplæring, via samarbeid med offentlig virksomhet og ved samarbeid med lokalt næringsliv.

Hittil har denne utfordringen og viktige oppgaven for videregående skole gitt seg lite utslag i planlegging, utforming og dimensjonering av skolebyggene. Lokalkunnskap er viktig for å få til gode skoleløsninger med hensyn til innhold og fysisk utforming. Det gjelder ikke bare knyttet til velferd og kultur, men også andre utviklingsoppgaver knyttet til bruk av skoleareal og etablerte infrastrukturer, kursvirksomhet og næringsutvikling.

Videregående skoler har i dag et mangfold av oppgaver og kundegrupper med ulike behov, krav og ønsker. Dette må også gjenspeiles i skolebyggenes utforming og utrustning.

10.1 Sambruk

Skolelokaler skal kunne brukes av elever og publikum, grupper og organisasjoner, etter ordinær skoletid. Sambruk av skolebygg kan deles i kategorier:

Skole med utvidet bruk ut over ordinær skoletid, kveldsåpen og helger, for elever og andre brukere. Dette kan gjelde både innelokaler og uteområder. En gir plass til nærmiljøaktiviteter uten ekstra arealbruk, ved at nødvendige betingelser knyttet til adgang, låsesystem og planløsning er til stede.

Skole med tilleggsareal for annen virksomhet, som arbeidssted, møterom eller lagerplass, for mer sosiale og kulturelle nærmiljøtiltak, helse og sosialtjeneste, helsekontor, pp-tjeneste, oppfølgingstjeneste (OT), karrieresenter, opplæringskontor, ungdomsklubb, idrettslag, svømmehall, kulturhus osv. Det kan gi gjensidige fordeler for flere brukergrupper og bedre ressursbruk for alle parter.

Skole i lokalsenter er en tredje variant, hvor det er en samlokalisering med enda flere andre aktiviteter som omsorgstjeneste, barnehage, grunnskole, offentlige kontorer, bibliotek, kafè, restaurant, sports-/helsetilbud, næringsvirksomhet, kino, multimediasenter, kirke osv.

Sambruk med nærmiljø, der skoleanlegg blir møteplasser, stiller krav til bygningsmessig, praktisk og økonomisk samordning. Slike behov må finne sin løsning under planfasen.

I et slikt perspektiv fremstår skolen som et kultursenter, med mulighet for andre opplevelser som en del av skolens hverdag. Det medfører at skolen kan bli del av lokalsamfunnet på en ennå bedre måte. I tillegg blir lokalitetene nyttet av flere når de er tilgjengelige.

I denne sammenheng finnes flere tilskuddsmidler (spillemidler, kulturbyggmidler, friluftsmidler, regionale og statlige prosjektmidler med mer) som må søkes utnyttet for samfinansiering.

10.2 Voksenopplæring, ressurscenter og kompetanseknutepunkt

Samfunnet endrer seg så raskt at vi hele tiden må omstille oss. Mange av de som går i videregående skole i dag, vil jobbe i yrker som vi ikke har hørt om. Det betyr at vi må fange opp alle, gi attføring for de som er satt utenfor en periode, gi alternative tilbud om opplæring for arbeidsledige og permitterte osv. Næringslivet signaliserer behov knyttet til ansatte med ufullstendig fagopplæring, manglende formell kompetanse, manglende sertifikater og godkjenninger, samt nye kunnskapsbehov knyttet til rekruttering ved nyetablering. I tillegg kommer behovene knyttet til flere innvandrere med store behov for etter- og videreutdanning.

Skal nordlandssamfunnet kunne møte utfordringene som er nevnt foran, krever det tilgang på kunnskapsmiljøer som kan bidra til kompetansebygging på bred basis. Men den må omsettes forskjellig i den enkelte region. Slike tilbud må være fleksible og ofte skreddersydd for den enkelte eller for den enkelte bedrift. Slik kompetansebygging vil finne sted i framtidens skole og i form av modulbasert og fleksibel opplæring.

Det betyr at skolebygg må ha lokaler som er tilgjengelige og tilpasset slik virksomhet, med studie-/kursrom av variert størrelse, auditorium, individuelle studieplasser som også kan nytes av voksne, samt praktiske arbeidsareal for mer individuelle opplegg. Det er hensiktsmessig med stasjonsoppbygd utstyrspark for slik fleksibel, modulbasert opplæring. Mulighet for fjernundervisning, toveis lyd/bilde, studio etc er ønskelig. Det krever rom for samarbeid dersom moduler skal gis av flere "leverandører". En mulig løsning kan være samlokalisering av utstyr for både skole og næringsliv. I praksis kan dette også være fellesbruk av kurs- og møtelokaler.

10.3 Samboerskap med næringsliv og offentlige institusjoner

Slikt samboerskap kan omfatte opplæringskontor, fagprøvestasjon og lokale bedrifter, karrieresenter, prosjektkontor, utvikling av prototyper, prøvekjøkken, kobling med forskningspark, rom for sambruk av spesialisert utstyr med bedrifter, underproduksjon av deler/produkter, reparasjoner, utprøvingslokaler for testing av produkter, treningssenter, legesenter, restaurant og samlokalisering av fagmiljø som ellers finnes ved skolen. I noen tilfeller kan en tenke seg at "sambrukerne" kan bidra med praksistrening, realistiske arbeidsoppdrag, spesialutstyr, produktutvikling/utprøving. Alle nye skolebygg skal ha noen arealer som kan nyttes til samboerskap med lokale bedrifter og ideskapere. En slik utvikling kan man blant annet se i de nye *Newton-rommene, der næringslivet deltar for å fremme opplæring i realfag.

I framtida vil det fortsatt være behov for læringsarenaer utenfor skolen, enten i forbindelse med ekskursjoner eller som del av opplæringen for å gi praksis på maskiner og utstyr som skolene ikke har i egne verksteder.

10.4 Høyere utdanning og forskning

Etter hvert som en større andel av befolkningen i Nordland har fullført videregående skole, øker også etterspørselen av høyere utdanning, forutsatt at slike utdanningstilbud er tilgjengelig for fylkets befolkning i rimelig nærhet til eget bo- og arbeidssted.

Framtidas skolebygg må gi rom for samlokalisering av studiesentra, drevet i fellesskap mellom høyskole/universitet og fylkeskommunen (jfr. forslag i utredningen "Ta hele Nordland i bruk", Kunnskapsdep., 2010). Da vil en kunne nå hele fylket med distribuert høyere utdanning, oppnå en kostnadseffektiv utnyttelse av videregående skoles fellesarealer og servicefunksjoner (bibliotek, kantine, møterom), og gi mulighet for lærerne i videregående skole til også å undervise i høyskole-/universitetsfag.

I tilknytning til dette bør det også settes av noen kontorarbeidsplasser for gjesteforelesere og forskere som deltar i undervisning og regionale forskningsoppdrag for kortere eller lengre perioder.

11.0 Fysisk utforming av skoleanlegg – generelle krav

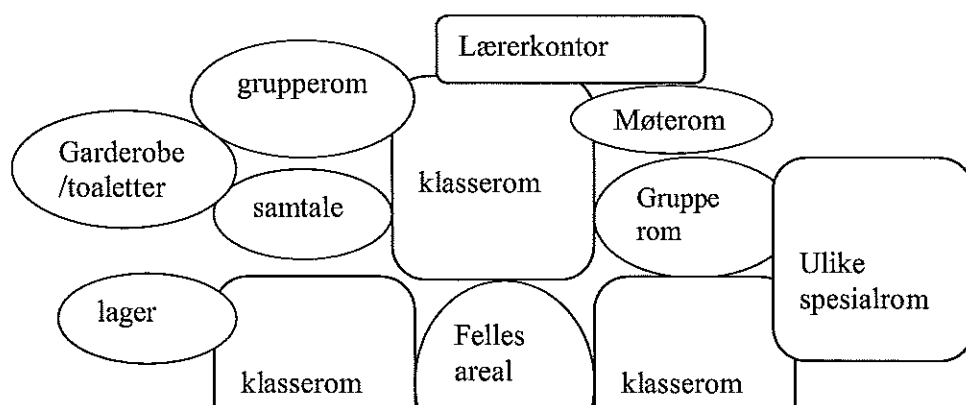
Det fysiske skolemiljøet må være i samsvar med de faglige normene som myndighetene anbefaler. Statens Byggtekniske Etat sine retningslinjer for skolemiljø, arbeidsmiljøloven og andre lover og forskrifter skisserer hva et godt skolebygg er, basert på den kunnskapen de har om mulig virkning fra ulike miljøfaktorer på helse, trivsel og læringsarbeidet.

Ønsket pedagogisk praksis, og de konsekvenser det har for areal og utforming, vil danne grunnlaget for de arealrammer som må gjelde ved om- og nybygging. Det er viktig å legge vekt på å finne fram til gode kompromisser mellom optimale læringsarenaer og kostnadseffektive, bygningsmessige løsninger.

Overbelastning eller "trangboddhet", hindrer bruken av variert læringsorganisering, ulike arbeidsformer og gruppestørrelser, en friere timeplan og delegering av mer myndighet til lærerteam. Det er viktig at det fysiske læringsmiljø bidrar til å nå de mål som er vedtatt, og løse de oppgaver som skolen er tildelt

Fordi klassebegrepet er tilbake synes det naturlig å benytte betegnelsene klasse- og grupperom.. Tilhørende lærerteamkontor er integrert i helheten. Dette vil danne en naturlig arbeidsenhet.

En arbeidsenhet med sine grupper av elever og tilhørende lærerteam kan bestå av:

En arbeidsenhet består av flere grupper med elever. Den vil normalt være knyttet til et programområde eller et fagfelt. En arbeidsenhet kan bestå av elever på samme trinn eller av alle elevene ved et programområde.

Ingen ønsker at elever og ansatte skal oppleve trangboddhet i framtidens skolebygg. Vrimle-, trafikk- og korridorareal, kantine og bibliotek samt utomhusarealet må utnyttes i læringsarbeidet i tillegg til de mer spesifikke grupperom, klasserom og spesialrom. På den måten vil skolebyggene bli mer arealeffektive.

Man ønsker framtidige arbeidstakere som evner å kommunisere, samarbeide, ta initiativ, finne løsninger og jobbe selvstendig. Ved hjelp av skolearealet vil de unge i Nordland få mulighet til å utvikle nettopp disse sidene av seg selv. Elever og lærere som samhandler for å oppfylle kravene i framtidens skole, vil kunne få hjelp og støtte i det fysiske miljøet til framtidens skolebygg

12.0 Oppsummering

Skolen skal være en samfunnsdannende og identitetsskapende kulturinstitusjon og et senter for allsidig læring. Det skal være plass for faglig og personlig vekst, omsorg og tilsyn, praktisk arbeid og skaping av nye arbeidsplasser ut fra lokale ressurser, kultur- og nærmiljøvirksomhet.

Framtidens skolebygg i Nordland skal oppfylle kravene i Opplæringslov, realisere målene i læreplaner, fremme allmenndannelse, bidra til helsebevissthet og fremme grunnleggende ferdigheter.

Differensiert opplæring fordrer økt fleksibilitet i tidsbruken og bruk av flere læringsarenaer. I tillegg trengs det arealer til individuelle samtaler og tilbakemeldinger. Dette krever varierte læringsmiljøer med klasserom, grupperom, samtalerom og lærerarbeidsplasser lokalisert nært elevene..

Det fysiske læringsmiljøet skal være preget av åpenhet og tilgjengelighet, med god akustikk og høy estetisk kvalitet, og det skal være fleksibelt og tilpassningsdyktig for skiftende behov. Alle fellesrom skal kunne brukes som sosiale soner og læringsareal. Et slikt læringsmiljø vil være mer arealeffektivt.

Den enkelte skole må beskrive, i en virksomhetsplan, hvilke mål og pedagogiske prinsipper som prioriteres ved behov for om- og nybygging. Utformingen av arbeidsplassene skal være basert på bred brukermedvirkning og samarbeid, og bygge på lokal tilpassing som prinsipp. Lokalkunnskap er viktig. Framtidens skolebygg skal planlegges for økt sambruk og betjene lokale utviklingsaktører. Det skal tilrettelegges for elevbedrifter og åpnes for samboerskap med bedrifter og offentlige institusjoner.

Skolene i Nordland skal gjennom sin rolle som regionale utviklingsaktører være ressursentre for regionen. Dette kan få betydning for arealene. Voksenopplæring, studiesenter og karrieresenter med tilhørende tjenester bør samlokaliseres i skolen der det er hensiktsmessig. Samarbeid med næringsliv kan komme skolene, og regionene, til nytte. Slik blir de videregående skolene i Nordland kunnskapsknutepunkt i regionene.

Et framtidens skoleanlegg i Nordland skal være bygg Nordlandssamfunnene ser verdien i, og som de kan være stolte av.

Høy kvalitet har en når det er skapt overensstemmelse mellom prinsippene i opplæringa, læreplanmål, fysisk tilrettelegging, organisering og lokal/regional utvikling.

Kilder:

FT sak 125-2000: 'Ny tilbuds- og skolestruktur i videregående opplæring'

FT sak 36/06' Videregående opplæring som redskap for regional utvikling'

Fylkesplanen for Nordland 2007-11

En bedre skole for elevene våre

Kompetanse for utvikling, strategidokument, 2005-8

Forebyggende innsatser i skolen, UDIR, 2006

Tilstandsrapport for videregående opplæring i Nordland, 2010

Omstillingsprogrammet for videregående opplæring – pedagogikk og arkitektur, Sørtrøndelag fylkeskommune, 2003

Opplæringslova og forskrifter 2010

Den generelle læreplanen

Læringsplakaten

Kunnskapsstatus om skolebygg – en kartlegging av forskning på skolebyggs utforming og elevers læringsutbytte, Schanke og Skålholt, 2008

Biblioteket i skoleutviklingen – retningslinjer og ideer, 2003

Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre, Dannelsesutvalget, 2009

Materiell for helhetlig arbeid med læringsmiljøet, UDIR sine hjemmesider

Mangfold og Mestring, NOU 2010:7

Klassestørrelse og læringsutbytte – hva viser forskningen, Utdanningsforbundet

Stortingsmelding 16 ' ...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring'

Tiltaksplan for økt gjennomføring i videregående opplæring i Nordland 2007-2010

Planløsning, akustikk og støy i baseskoler, SINTEF Byggforsk

Det gode skolebygg – en sammenligning av nasjonale tverrfaglige prosjekt i Sverige, Danmark, USA og Australia, Fosstenløyen, 2007

Stortingsmelding 18: Læring og Fellesskap, 2010-11

Stortingsmelding 19 'Tid til læring', 2009

Rådgivningstjenesten for skoleanlegg, UDIR sine hjemmesider

Baseskoler – en kritisk diskursanalyse av teksten baser fra rådgivningstjenesten for skoleanlegg, Vinje, 2010